

Mortifikasjon av ærekrenkende uttalelser i Stortinget.

Av professor JOHS. ANDENÆS.

I

Under debatten om landssvikoppgjøret i januar 1952 kom en representant (Wright) med en uttalelse om en medrepresentant (Bunkholt) som denne fant ærekrenkende for seg. I et brev fra den krenkedes advokat, som ble referert i Stortinget noen dager senere, ble det sagt at representanten ikke ville la uttalelsen stå uimotsagt, og at han ville ta saken opp i Stortinget og eventuelt for retten med sikte på å få uttalelsen mortifisert.

Denne episode førte til at Stortingets Presidentskap henvendte seg til Justisdepartementet for å få en utredning om representantenes stilling etter grunnlovens paragraf 66, idet det særlig ønsket belyst den juridiske side av grunnlovens bestemmelse om at „ei heller kunne de (stortingsrepresentantene) udenfor Stortingets Forsamlinger drages til Ansvar for deres der ytrede Meninger“. Justisdepartementets lovavdeling konkluderte i sin utredning (Dok. nr. 5 for 1952) med at spørsmålet om grl. prg. 66 utelukker mortifikasjonssøksmål mot en stortingsrepresentant er overordentlig tvilsomt, men at bestemmelsen neppe gir tilstrekkelig hjemmel for å avskjære slike søksmål.

Stortingets utenriks- og konstitusjonskomité tok i sin innstilling om saken (Innst. S. nr. 180 for 1953) bestemt avstand fra departementets tolking. Innstillingen, som har vært utførlig omtalt i pressen, konkluderer med følgende utkast til stortingsvedtak:

„Dokument nr. 5 (1952) — vedlegges protokollen, idet Stortinget uttaler som sin oppfatning at den ansvarsfrihet for ytrede meninger, som grunnlovens paragraf 66 hjemler representantene, har vært ment i videste forstand. At den dekker uttalelser i debatter, i innstillinger og andre dokumenter som avgives av Stortingets komitéer. At den utelukker ethvert søksmål for de vanlige domstole, det være sig straff, erstatning eller mortifikasjon. Og at denne ansvarsfrihet er en uerstattelig og umistelig del av de rettsgoder grunnloven har villet skjenke folkets kårne representanter.“

I Stortinget, hvor saken ble behandlet 10. juli 1953, ble innstillingen vedtatt med 68 stemmer mot 20 som ble avgitt for et utsettelsesforslag.¹⁾

¹⁾ Artikkelen, som først ble offentliggjort i dagspressen, er skrevet på grunnlag av komiteinnstillingen, og det er ved trykningen nå bare foretatt enkelte formelle endringer og tilføyet noen noter. Proposisjonen, komiteinnstillingen og debatten i Stortinget er samlet i en egen publikasjon, „Ytringsfriheten i Stortinget etter grunnlovens § 66“ (1953), utgitt etter foranstaltning av Stortinget.

Som det fremgår allerede av dette voringstema, behandler innstillingen og stortingsvedtaket flere forskjellige spørsmål i forbindelse med forståelsen av grl. § 66. I det følgende skal jeg imidlertid holde meg til spørsmålet om mortifikasjonsadgangen.

Komiteéns innstilling virker på dette punkt i form og innhold mer som et veltalende partsinnlegg enn som en allsidig vurdering av de kryssende interesser, og argumentasjonen er på flere punkter høyst angriplig.

II

Først noen ord om selve problemstillingen.

Det som kan mortifiseres er etter straffelovens paragraf 253 bare „beskyldninger“, det vil etter straffelovens egen definisjon si uttalelser „som er egnet til å skade en annens gode navn og rykte eller til å utsette ham for hat, ringekt eller tap av den for hans stilling eller næring fornødne tillid.“ Det må hero på uriktige forestillinger om straffelovens ærekrenkelsesbegrep når komitéen utmaler hvor utsatt den enkelte stortingsrepresentants stilling ville bli „dersom han skulle risikere et mortifikasjons-søksmål for nedsettende eller bare uvelvillige kritiske bemerkninger om en næringsorganisasjon eller om en stand.“ På grunn av begrensningen til ærekrenkende beskyldninger har spørsmålet om adgangen til mortifikasjon overfor stortingsrepresentanter ikke noen stor praktisk rekkevidde. Det er -- heldigvis -- ikke ofte det blir fremsatt slike ærekrenkende beskyldninger i Stortinget.

En dom på mortifikasjon pålegger hverken noe strafferettslig eller noe sivilrettslig ansvar. Den går ut på at den fremsatte beskyldning erklæres for „død og maktesløs“.

Den gir derved den ærekrenkede den opreisning som ligger i domstolens konstatering av at det ikke er ført noe bevis for at beskyldningen er riktig, men medfører ingen rettsvirkning til skade for ærekrenkeren. At det kan være ytterst ubehagelig å få fastslått ved dom at det ikke var grunnlag for beskyldningen, er en annen sak. Mortifikasjonsinstituttet er ukjent utenfor Danmark og Norge, men i disse land har det hatt hevd i gammel rettspraksis lenge før det fikk uttrykkelig lovhjemmel. Instituttet bygger på den tanke at den ærekrenkede bør ha anledning til å få sin ære renvasket ved en upartisk domstolsundersøkelse selvom det ikke er grunnlag for straff overfor injurianten, f. eks. fordi han har uttalt seg til berettiget varetagelse av eget eller andres tarv og vist tilbørlig aktsonhet.²⁾

²⁾ Under debatten i Stortinget ble det gitt den opplysning av sakens ordfører, Hambro, at mortifikasjon etter straffeloven av 1902 var straff og at dette først ble endret ved revisjonen av ærekrenkelsesbestemmelsene i 1939 (Ytringsfriheten i Stortinget, s. 55). Kilden for denne opplysning var en fremtredende norsk jurist, som under Stortingets be-

Det vil være domstolens sak, hvis et mortifikasjonssøksmål blir anlagt mot en stortingsmann, å ta standpunkt til hvor langt grunnlovens paragraf 66 rekker. Stortinget har selvsagt ikke noen kompetanse til å tolke grunnloven med bindende virkning for domstolene. Det virker derfor overraskende at komiteén ikke nøyer seg med å gi uttrykk for sin oppfatning, men innbyr Stortinget til en formelig votering over dette fortolkningsspørsmål, til og med i en form som engasjerer Stortinget meget sterkt. Selvfølgelig har Stortinget rett til å gi uttrykk for sin oppfatning på den måte det ønsker, spørsmålet er bare hva som er klokt og taktfullt. Dette spørsmål ble adskillig diskutert for et par år siden i forbindelse med leveringsstreiken innenfor jordbruket. Det ble dengang med Arbeiderpartiets stemmer i Stortinget gjort et vedtak som bl. a. gikk ut på at „det kan ikke opptas nye forhandlinger før den ulovlige aksjon er avblåst“. Fra borgerlige representanter og aviser ble det hevdet at det var uheldig at Stortinget på denne måte tok standpunkt i et rettsspørsmål (om leveringsstreikens lovlighet) som det var domstolene som hadde kompetanse til å avgjøre. Representanten *Lyng* pekte dengang på at når Stortinget gir en slik uttalelse, så vil denne uttalelse faktisk virke som et sterkt press på domstoler, som enten har slike saker under behandling eller som måtte komme til å få det. En tilsvarende argumentasjon kunne nok også i det foreliggende tilfelle føres mot den form som Stortinget har gitt sitt vedtak, og i dette tilfelle med større rett fordi vedtaket er gjort uten forbindelse med noen annen aktuell sak som Stortinget har vært nødt til å ta standpunkt til.

III

I den juridiske teori har den alminnelige lære vært at grl. § 66 ikke utelukker mortifikasjonssøksmål mot stortingsrepresentanter for uttalelser i Stortinget. Det gjelder *Morgenstjerne, Hagerup* (i *Strafferettens alm. del.* s. 135), *Skeie, Castberg* og *Andenæs*. Den eneste forfatter som har hevdet det motsatte standpunkt er *Aschehoug*. Hans begrunnelse var at hvis et slikt søksmål kunne

handling av saken ferierte på et høyfjellshotell, men som av spesiell interesse for saken dikterte ned en uttalelse over rikstelefonen. Opplysningen som ble gjentatt av flere talere og åpenbart var egnet til å gjøre et visst inntrykk på Stortinget, hviler på en ren feilerindring. Mortifikasjon var ikke straff hverken før eller etter straffeloven av 1902, og allerede straffeprosessloven av 1887 ga i § 2 nr. 2 uttrykkelig hjemmel for å anlegge mortifikasjonssøksmål uten forbindelse med krav om straff. Feilerindringen skyldes nok en sammenblanding med den tidligere bestemmelse i strl. § 16 nr. 3 om at bekjentgjørelse av dommen kunne ilegges som tilleggsstraff. Ved revisjonen i 1939 ble denne bestemmelse opphevet og erstattet av den nåværende regel i § 254 om at tiltalte kan dømmes til å betale den fornærmede et beløp til bestridelse av omkostningene ved kunnngjøring av dommen. Selve mortifikasjonsreglene var uberørt av revisjonen.

anlegges „maatte Repræsentanten være pliktig at svare dertil og altsaa at betale Processens Omkostninger, hvis han uden Føie modsatte sig Mortificationen“. Til dette bemerker Skeie med rette at argumentet i høyden kunne føre til at den ærekrenkede selv må dekke omkostningene ved saken; det kan ikke føre til å berøve ham retten til mortifikasjon. Morgenstjerne, som i første utgave av sin statsforfatningsrett hadde fulgt Aschehoug, skiftet standpunkt i de følgende utgaver etter at Skeie i mellomtiden hadde levert en utførlig drøftelse av spørsmålet i sin bok om Ærekrenkelser.

I den juridiske teori før Aschehoug er spørsmålet om mortifikasjonssøksmål ikke særskilt drøftet. Et unntak gjelder bare for *Schweigaard*. I sin berømte kommentar til kriminalloven av 1842 (3. utg., II s. 272 jfr. s. 270) nevner han at mortifikasjon kan kreves når det er antagelig at den ufordelaktige dom er ufortjent, men den som siktes som injuriant går fri fordi han under de givne omstendigheter er fritatt for å bevise sine ytringers sannhet. I denne forbindelse henviser han til et tidligere avsnitt, hvor han har behandlet slike tilfelle og hvor grl. § 66 er uttrykkelig nevnt. Det må derfor være utvilsomt at Schweigaard likesom den nyere juridiske teori mente at grl. § 66 ikke utelukker mortifikasjonssøksmål, noe som stemmer med hans fremhevelse samme sted av at mortifikasjonen er „en lovhjemlet Opreisning for den Fornærmede“.

Når den juridiske teori således med et enkelt unntak (Aschehoug) har ment at grl. § 66 ikke utelukker mortifikasjonssøksmål, er det to argumenter som har vært avgjørende. For det første at en mortifikasjonsdom ikke pålegger den saksøkte noe ansvar, men bare er en oppreisning for den ærekrenkede, og at ordene i grl. § 66 („ei kunne drages til Ansvar“) derfor ikke passer på tilfellet, eller iallfall ikke behøver å tolkes så vidt at de rammer det. For det annet har man lagt vekt på det behov som den som har vært utsatt for ærekrenkende beskyldninger har for å kunne renske seg ved bevisførsel for en upartisk instans.

For domstolene har spørsmålet visstnok bare vært en eneste gang, nemlig i 1923 da Kristiania forhørsrett under tvil kom til at mortifikasjonssøksmål var utelukket (Retstidende 1923 s. 429). Noen høyesterettsavgjørelse foreligger ikke. Spørsmålet må derfor sies å høre til de uløste i vår forfatningsrett.

Utenriks- og konstitusjonskomitéen synes å forutsette som selvinnlysende at „drage til Ansvar“ også omfatter mortifikasjonssøksmål, at grl. § 66 derfor i virkeligheten er helt klar, og at det bare er ved spissfindig juridisk fortolkning det kan finnes mulighet for å reise tvil om spørsmålet. Dette er å forutsette del som skulle bevises. Den videre argumentasjon i innstillingen kan sammenfattes i 3 punkter:

Komitéen finner at avskjærelse av mortifikasjonssøksmål er nødvendig for den frie diskusjon i Stortinget.

Komitéen trekker frem historisk materiale som skal vise at det også har vært meningen å gi grl. § 66 denne rekkevidde.

Komitéen søker støtte for sin oppfatning i fremmed rett, især dansk konstitusjonell praksis.

I det følgende skal jeg se særskilt på hvert av disse punkter.

IV

Den politiske betydning av fritagelsen for mortifikasjonssøksmål er i komitéens innstilling understreket på en måte som må betegnes som meget overdrevet. Det er vanskelig å ta det alvorlig når man i innstillingen kan lese at en adgang til mortifikasjonssøksmål „i sine konsekvenser ville stenge dørene for den frie diskusjon som er en livsbetingelse for et demokrati“ (Ytringsfriheten i Stortinget s. 37), eller at det i høy grad „ville omskape grunnlaget for vårt parlamentariske liv“ (s. 36). Den frie demokratiske diskusjon er — heldigvis — bare i liten grad basert på injurierende uttalelser. En viss fri demokratisk diskusjon finner unektelig sted også utenfor Stortingets forsamlinger til tross for at deltagerne i diskusjonen her hverken er beskyttet mot straff, erstatning eller mortifikasjon dersom de fremsetter uriktige ærekrenkende beskyldninger. Nokså virkelighetsfjernt virker det også når det utmales hvordan tanken på hensynet til mulige søksmål ville binde representantenes tid og tanker og at „det ville bli åpnet den videste adgang for pengesterke organisasjoner eller personer til systematisk å gjøre en bestemt representant til gjenstand for prosesser som ville uttømme hans krefter og utarme ham økonomisk“. Dersom det var noen grobunn for slik personforfølgelse i vårt politiske liv, ville det være underlig om det ikke var blitt forsøkt tidligere — den vanlige lære har jo som nevnt vært at adgangen til mortifikasjonssøksmål står åpen. Det er forøvrig misvisende når det i den siterte uttalelse blir gitt utseende av at det er spørsmål om å innføre en ny regel som gir adgang til mortifikasjonssøksmål. Det er ikke tale om å innføre noe nytt, men om den riktige tolking av en bestående grunnlovsbestemmelse.

Det skal naturligvis ikke nektes at tanken på et mulig mortifikasjonssøksmål kan komme til å legge en viss demper på en representants lyst til å komme med ærekrenkende beskyldninger. Men spørsmålet er om dette bare er av det onde. Man bør tenke seg to ganger om før man fremsetter uttalelser som går på andres ære løs. Æren er nu engang noe av det dyreste et menneske eier. Å bli offentlig beskyldt fra Stortingets talerstol f. eks. for uhederlighet eller for uverdige nasjonalt forhold vil, hvis ikke beskyldningen er åpenbart tatt ut av luften, være egnet til å ødelegge den

omtaltet sosiale anseelse og påføre ham de største sjelelige lidelser, kanskje også økonomisk tap.

Det kan forekomme tilfelle hvor det er saklig berettiget av en representant ikke å vike tilbake for konstateringer og vurderinger som går på æren løs. Det gjelder særlig når det er enkeltmenns forhold som er oppe til behandling, f. eks. under drøftelsen av en embedsbesettelse eller av en sak om tilkjennelse av billighetserstatning. Men stortingsmannen står neppe i så måte i noen vesentlig annen stilling enn f. eks. den embedsmann som skal gi innstilling i en slik sak eller den statsråd som skal forsvare Regjeringens standpunkt. Stortingsmannen har det privilegium at han er fritatt for straff eller erstatningsansvar uten hensyn til om han har vist tilbørlig aktsomhet eller ikke. Det er et langt skritt videre om man vil gjøre den ærekrenkede helt rettløs overfor ærekrenkelser i Stortinget ved å nekte ham den adgang til å få prøvet beskyldningens sannhet ved en upartisk instans som adgangen til å anlegge mortifikasjonssak betyr.

Komitéen drøfter to andre utveier til beskyttelse mot et eventuelt misbruk av ytringsfriheten. Den ene er begjæring til Odelsstortinget om tiltale for riksrett. Nu er det i og for seg tvilsomt om det er adgang til å reise tiltale ved riksrett for en ytring som går inn under grl. § 66. Etter § 66 kan representanten ikke *utenfor Stortingets forsamlinger* trekkes til ansvar for sine ytringer der. Riksretten som er sammensatt av medlemmer av Stortinget og Høyesterett, kan ikke godt karakteriseres som en av Stortingets forsamlinger. Det fremgår også klart av grunnlovens egen systematikk: Bestemmelsene om Riksretten står ikke i kapitlet om Stortinget, men i kapitlet om *den dømmende makt*. Men bortsett fra dette er komitéen selv klar over at riksrettstiltale i praksis ikke er noen farbar vei. Hvis denne fremgangsmåte hadde vært farbar i noen større utstrekning, ville det forøvrig ha ført til en opphevelse av den ansvarsfrihet som komitéen legger så overordentlig vekt på.

Den annen utvei er å innføre en utvidet myndighet i presidentens hånd til å gripe inn overfor usømmelige ytringer. Det er imidlertid åpenbart at heller ikke dette er noen brukbar erstatning for mortifikasjonsadgangen. Det er ikke mot skjellsord eller annen upassende ordbruk den injurierte har bruk for adgangen til mortifikasjon, men mot selve innholdet i beskyldningens form. Hvis den er sann, er det kanskje fullt berettiget å fremsette den. Om den er sann eller ikke, har naturligvis presidenten i alminnelighet ikke noe grunnlag for å bedømme når uttalelsen fremkommer. Det kan kanskje først konstateres efter en omfattende bevisførsel.

V

Utenriks- og konstitusjonskomitéen finner at enhver politisk vurdering synes å gjøre det innlysende at det må ha ligget utenfor grunnlovens hensikt å åpne adgang til mortifikasjonssøksmål mot Stortingets representanter for hvilken som helst av dens „i Stortingets Forsamlinger ytrede Meninger“. Og komitéen trekker frem en hel del historisk materiale, især i forbindelse med vedtagelsen av ansvarlighetsloven av 1828, som skal støtte denne oppfatning.

Enhver jurist vet hvor fristende det kan være å ty til antagelser om hva lovgiveren har ment når man skal begrunne et juridisk standpunkt. For om slike antagelser sjelden kan bevises, kan de like sjelden motbevises. Ved lesningen av Innst. S. 180 blir man gang på gang slått over den selvfølgelige sikkerhet hvormed forfatteren kan uttale seg om hva Grunnlovens forfattere eller andre forlengst henfarne personer virkelig har ment. Det står imidlertid fast at i det historiske materiale som innstillingen legger frem, finnes det ikke en eneste uttalelse som direkte taler om mortifikasjonssøksmål. Den slutning som man med størst sannsynlighet kan trekke, er etter mitt skjønn at dette spørsmål i det hele ikke har vært gjenstand for overveielse hverken under utarbeidelsen av Grunnloven eller under arbeidet med den senere ansvarlighetslov.

At man ikke tenkte på spørsmålet under utarbeidelsen av grunnloven i 1814, kan ikke forbause noen som kjenner til at hele arbeidet med grunnlovens 112 paragrafer ble unnagjort på vel en måned. Dertil kommer at § 66 er en paragraf som først og fremst tar sikte på å beskytte stortingsrepresentantene overfor inngrep fra kongemakten. Spørsmålet om en stortingsmanns ansvar overfor private borgere, og enda mer spørsmålet om muligheten av et søksmål bare til mortifikasjon, var derfor problemer av rent perifer interesse. Jeg er forøvrig ikke sikker på om man i datidens rettsliv overhodet kjente rene mortifikasjonssøksmål. Det vanlige både var og er at påstand om mortifikasjon blir nedlagt sammen med påstand om straff.

At adgangen til mortifikasjonssøksmål ikke ble drøftet i forbindelse med ansvarlighetsloven av 1828, skyldes efter all sannsynlighet den nærliggende grunn, at ansvarlighetsloven skulle sette regler om *straff* for handlinger begått av konstitusjonelt ansvarlige personer, mens mortifikasjon ikke er straff og derfor lå utenfor lovens område. Bare dersom man går ut fra den uriktige forutsetning at en mortifikasjonsdom må likestilles med en straffedom, kan man finne noe forbausende i at spørsmålet om en mulig mortifikasjonsadgang ikke er drøftet i forbindelse med ansvarlighetsloven.

Heller ikke ved utarbeidelsen av den nye ansvarlighetslov av

1932 ble spørsmålet om mortifikasjonssøksmål ved de vanlige domstoler nevnt, hverken i innstillingen fra spesialkomiteén av 1927 eller under den senere behandling i Stortinget. I den foreliggende innstilling fra Utenriks- og konstitusjonskomiteén er dette forklart med at spørsmålet „eksisterte ikke for komiteén av den likefremme grunn at alle som deltok i Stortinget eller komiteéenes arbeide, gikk ut fra ytringsfriheten i den videste form som noget selvsagt, en av vårt demokratiske forfatningssystems grunnpiller som ingen drømte om å rukke ved“. Jeg er klar over at innstillingens forfatter (Hambro) selv var formann for Spesialkomiteén av 1927 og må gå ut fra at opplysningen er riktig for hans eget vedkommende. Men det forekommer lite trolig at det hverken i komiteén eller i Stortinget ellers skulle være noen som hadde kjennskap til at iallfall den nyere juridiske teori hadde et annet syn på mortifikasjonsspørsmålet, et syn som det måtte ha vært grunn til å ta avstand fra hvis det var så meningsløst som det nu blir hevdet. Det forekommer meg at den mest nærliggende grunn til at spørsmålet ikke ble nevnt, må være den samme her som ved forberedelsen av ansvarlighetsloven af 1828, nemlig at spørsmålet lå utenfor området for det emne som ble behandlet, det konstitusjonelle ansvar.

VI

Utenriks- og konstitusjonskomiteén argumenterer med at hvis grunnloven ble tolket slik at den gav adgang til mortifikasjonssøksmål, „vilde Norge bli det eneste demokratiske samfund som berøvet medlemmene av sin nasjonalforsamling en immunitet som er nødvendig for den uavhengige utførelse av deres gjerning.“

Det er naturligvis en stor overdrivelse at en avskjæring av mortifikasjonssøksmål skulle være nødvendig for stortingsmannens uavhengige utførelse av sin gjerning. Men dessuten er sammenligningen med utlandet av liten interesse fordi Norge ved siden av Danmark er det eneste land som kjenner instituttet mortifikasjon av ærekrenkelser. I alle andre land betyr et ærekrenkelses-søksmål alltid et søksmål om straff eller erstatning. Spørsmålet om fritagelsen for ansvar også avskjærer den ærekrenkede fra å søke oppreisning gjennom dom for at beskyldningen er ugrunnet, oppstår altså ikke i disse land.

Det land som det kan være grunn til å studere nærmere, er derfor Danmark. Den danske grunnlov av 1866 hadde den ordning at ingen av Riksdagens medlemmer kunne dras til ansvar for sine ytringer på Riksdagen uten samtykke av vedkommende ting. En tilsvarende regel finnes i 1953-grunnloven § 57 pkt. 2. I den statsrettslige teori er den overveiende oppfatning der som her at slikt samtykke ikke kreves til rene mortifikasjonssøksmål³⁾.

³⁾ Således *Berlin*, Statsforfatningsret I, 4. utg., 1937, s. 420, *Andersen* og *Ross*, Statsforfatningsret, II, 1948, s. 26. Motsatt *G. og N. Cohn* i Juridisk Tidsskrift 1915 s. 547.

Utenriks- og konstitusjonskomitéen søker imidlertid gjennom en utførlig gjennomgåelse av Riksdagens stilling til andragender om samtykke til saksanlegg å vise at Riksdagen har hatt en annen oppfatning av spørsmålet. I et bilag til innstillingen er det redegjort for syv slike tilfelle. I fire av de syv tilfelle ble andragendet tatt til følge, i tre ble det avvist. Det heter i komitéinnstillingen at „samtlige ganger har „drage til ansvar“ hatt betydningen „saksøke til mortifikasjon“ — og det har aldrig faldt nogen inn at Grunnlovens ord skulde bety noget annet end netop det“. Denne uttalelse er i noe forskjellig form gjentatt flere ganger.

Det fremgår imidlertid allerede av de referater av de enkelte saker som er gitt i bilaget til innstillingen, og bekreftes ved en nærmere undersøkelse, at denne uttalelse er så uriktig som vel mulig. I et av tilfellene (saken mot redaktør Bille) gjaldt det i det hele ikke injurier, men statsforbrytelser. Vedkommende riksdagsmann ble satt under offentlig tiltale, og dømt til fengsel i ett år i underretten, men frifunnet for straff i Høyesterett. I de andre tilfelle har det dreiet seg om injuriersøksmål, men *ikke i et eneste tilfelle har andragendet vært begrenset til å gjelde mortifikasjon*. I allfall i ett tilfelle har den injurierte uttrykkelig nevnt i sitt andragende at han vil ha injuriene straffet og mortifisert. I alminnelighet har han imidlertid i sitt andragende til vedkommende ting brukt grunnlovens egne uttrykk: „drage til ansvar ved domstolene.“ Dersom et slikt andragende blir innvilget, kan naturligvis den ærekrenkede anlegge sak både til straff og mortifikasjon. Det fremgår da også i et par tilfelle av referatet at den ærekrenkede efter å ha fått tingets samtykke til å dra representanten til ansvar, har anlagt sak både om straff og mortifikasjon. Jeg kan heller ikke se at det i debattene er falt uttalelser om hvordan saken ville stille seg dersom det var tale om rene mortifikasjons-søksmål.

Denne danske riksdagspraksis sier derfor ikke noe avgjørende om hvordan man der har sett på spørsmålet om rene mortifikasjonssøksmål. Dette spørsmål synes å være uavgjort der som i Norge. Men det er den forskjell at den ærekrenkede i Danmark iallfall har den mulighet å søke Riksdagen om samtykke til søksmålet. I Norge vil han være helt rettløs hvis grl. § 66 tolkes slik at mortifikasjonssøksmål er utelukket⁴⁾.

⁴⁾ Av innstillingen fremgår det at de refererte syv tilfelle skulle være de *eneste* hvor samtykke til saksanlegg har vært begjært. Det siste tilfelle i Folketinget er fra 1888, det siste tilfelle i Landstinget fra 1896. Under stortingsdebatten gjentok og utdypet Hambro disse opplysninger. „Senere har ingen henvendt seg til den danske Rigsdag med anmodning om å få stillet en representant under tiltale, som det kalles, å få draget ham til ansvar for det han har uttalt i et møte — idet det har gått, tør man si, inn i alminnelig rettsbevissthet i Danmark at slikt ikke bør skje“ (Ytringsfriheten s. 51). Professor Hurwitz har gjort meg oppmerksom på at opplysningene i innstillingen er uriktige også på dette

VII

Spørsmålet om adgangen til mortifikasjonssøksmål overfor ærekrenkende uttalelser i Stortinget hører til dem som grunnloven ikke gir noen klar løsning på og hvor det derfor er naturlig at meningene kan være delte. Uttrykket „drage til Ansvar“ kan forstås videre eller snevrere, og de motstående interesser kan være gjenstand for forskjellig vurdering⁵⁾.

Efter mitt skjønn taler de sterkeste grunner for en grunnlovstolkning som tillater slike søksmål. Jeg har vanskelig for å finne tilstrekkelige grunner til å avskjære den alminnelige borger fra dette middel til vern om sin ære. For den enkelte stortingsmann kan det naturligvis være bekvemt å vite at han kan fremsette ærekrenkende uttalelser uten å risikere å få dem gransket av retten og stemplet ved dom som grunnløse. Men om et slikt privilegium i det lange løp tjener Stortinget som helhet best, kan det nok være

punkt, se således Ugeskrift for Retsvæsen 1911 s. 368 (andragende fra etatsråd Oscar Davidsen om folketingets samtykke til å dra folketingsmann Peter Sabroe til ansvar for injurie), Juristens Domssamling 1936 s. 107 (injuriesak mot folketingsmann Valdemar Thomsen etter at Folketinget hadde gitt samtykke).

⁵⁾ Efter Stortingets vedtak av 10. juli 1953 har spørsmålet vært oppe i en annen sak enn den som er nevnt innledningsvis i denne artikkel. En stortingsmann (Haldorsen) hadde under en debatt i november 1952 fremsatt ærekrenkende beskyldninger mot Prisdirektoratet. Han hadde, sa han, erfaring for at man i Prisdirektoratet fikk spesialbehandling alt efter det standpunkt man tok til systemet. Efter at Prisdirektøren ved et åpent brev i pressen forgjeves hadde forsøkt å få stortingsmannen til å gjenta sine uttalelser utenfor Stortinget dersom han vedstod seg dem, rettet Prisdirektoratet henvendelse til påtalemyndigheten med begjæring om mortifikasjonssak. Saken ble henlagt ved Riksadvokatens beslutning av 8. desember 1953. Riksadvokaten fant det godtgjort ved den foretatte undersøkelse at det ikke var noe grunnlag for beskyldningene, og henleggelsen ble begrunnet med at almene hensyn etter omstendighetene ikke krevet saksanlegg. Det prinsipielle spørsmål om tolkingen av grl. § 66 tok Riksadvokaten ikke standpunkt til. I Stortingets møte 19. januar 1954 reiste en representant (Sundt) kritikk over den måte Riksadvokaten hadde avgjort saken på, bl. a. fordi Riksadvokaten ikke hadde tatt standpunkt til spørsmålet om forståelsen av grl. § 66. Han henstilte til Stortingets presidentskap å skaffe seg sakens dokumenter og se om det var grunn for Stortinget til å foreta seg noe. I et senere brev til Justisdepartementet har Riksadvokaten imøtegått kritikken. Efter hans oppfatning hadde påtalemyndigheten i saken valget mellom å reise mortifikasjonssak for å få Høyesteretts endelige løsning av fortolkningstvisten omkring grl. § 66, eller å henlegge saken fordi almene hensyn ikke krevet påtale. At påtalemyndigheten selv skulle erklære at grunnlovbestemmelsen var til hinder for mortifikasjonssøksmål og dermed avskjære domstolsprøvelse av dette omstridte forfatningsmessige problem, var derimot et alternativ som han mente forbød seg selv. Representanten Sundt har senere anmeldt følgende interpellasjon: „Akte Regjeringen på bakgrunn av Stortingets vedtak av 10. juni 1953 å foranledige at mulige fremtidige saker av lignende art som den såkalte Haldorsen-sak med en gang blir henlagt av påtalemyndigheten under henvisning til Grunnlovens § 66?“.“

tvil. At saken har to sider fremgår av en uttalelse av en dansk folketingsmann i en debatt om tillatelse til saksanlegg. Han kunne, sa han, „ikke tilbakeholde som sin Opfattelse, at Thingets Værdighed lider ved, at det efterhaanden indgaar i den offentlige Bevidsthed, at en Folkethingsmand ikke behøver at tage det saa nøie med sine Ord, og at Thinget er et Fristed for løs Tale og ubvislige Paastande til Skam og Skade for Uvenner og politiske Modstandere.“

Utenriks- og konstitusjonskomitéens innstilling opererer med en motsetning mellom juridisk teori og politisk vurdering. Mens Justisdepartementets lovavdeling — og åpenbart også de juridiske forfattere som har uttalt seg om spørsmålet — etter komitéens fremstilling har syslet med juridiske teorier, har komitéen selv foretatt en historisk og politisk vurdering som gjør resultatet innlysende.

Det er ikke helt klart for meg hva som er meningen med denne distinksjon. Når man skal ta standpunkt til et spørsmål om tolkingen av en grunnlovsparagraf, må vel fremgangsmåten være nøyaktig den samme enten man opptrer som juridisk forfatter, embetsmann i Justisdepartementet, dommer eller stortingsmann. Hvis ikke grunnlovens ord, den historiske bakgrunn og foreliggende konstitusjonell praksis gir noen sikker løsning, må man prøve mest mulig allsidig og realistisk å tenke gjennom konsekvensene av de forskjellige tolkingsmuligheter, og så på dette grunnlag foreta en vurdering av de kryssende hensyn. Her kan naturligvis praktisk kjennskap til det politiske liv være av stor verdi like vel som alminnelig juridisk trening og innsikt. Det kan på bakgrunn av komitéens fremstilling være grunn til å peke på at blant de juridiske forfattere som har uttalt seg til fordel for mortifikasjonsadgangen finnes — forøvrig uten at komitéen har vært oppmerksom på det — navn som Schweigaard og Hagerup, menn som foruten å høre til vårt lands mest fremragende rettslærde også hadde lang erfaring fra deltagelse i det politiske liv.

Johs. Andenæs.